

Юбілейны партрэт без глянцу

Як КІЖ каваў прафесіяналаў з актывістаў прэсы

Пётр
ДАРАШЧОНАК,
кандыдат
філалагічных навук,
дацэнт

Сёлета споўнілася 80 гадоў з часу адкрыцця прафесійнай журналісцкай вучальні – Камуністычнага інстытута журналістыкі імя С.М. Кірава, які рыхтаваў кадры для газет, часопісаў, беларускага радыё ў даваенны час. На рубяжы 20-х – пачатку 30-х гадоў XX стагоддзя, калі ў асноўным склалася сетка рэспубліканскага і акруговага друку, нацыянальная перыёдыка прымала актыўны ўдзел у рэалізацыі задач сацыяльна-эканамічнага і культурнага будаўніцтва. Стварэнне раённых, палітаддзельскіх, шматтыражных газет прывяло да ператварэння беларускага друку ў масавы. Узнікла вострая патрэбнасць у кваліфікаваных спецыялістах для СМІ, таму ЦК КП(б)Б у красавіку 1932 года паставіў на базе газетнага аддзялення Камуністычнага ўніверсітэта імя У.І. Леніна стварыць у Мінску Камуністычны інстытут журналістыкі.

Былы супрацоўнік КІЖа, у 1940–1941 гадах рэктар інстытута, а пасля вайны – выкладчык факультэта журналістыкі БДУ М.С. Зярыніцкі ў артыкуле «Кіжаўцы» з цеплынёй узгадваў пра падзеі 1 верасня 1932 года, калі пачаліся заняткі ў гэтай навучальнай установе: «Будынак на Чырвонаармейскай вуліцы, дзе знаходзіліся аўдыторыі КІЖа, гудзеў, як патрывожаны вулей. Слухачы новага інстытута – народ вясёлы, таварыскі. Сярод іх былі і ветэраны – студэнты былога камвуза, якія перайшлі ў інстытут журналістыкі. Яны, зразумела, куды больш проста адчувалі сябе ў першы ж дзень, чым навічкі» [1, с. 107].

КІЖ меў статус вышэйшай партыйнай навучальнай установы, якая выпускала адказных рэдактараў раённых і палітаддзельскіх газет, работнікаў «сярэдняга звяна» для рэдакцый цэнтральных газет. Спачатку ў інстытут прымалі толькі членаў партыі, якія мелі вопыт работы ў газеце. Праз два гады (1934) інстытут пашырыў кола сваіх гадаванцаў за кошт камсамольскай моладзі і тых, хто праходзіў тут прафесійную перападрыхтоўку. Структура КІЖа ў асноўным склалася да 1934/1935 навучальнага года, калі атрымалі дыпламы першыя выпускнікі і вызначыліся асноўныя патрэбы рэспубліканскага і мясцовага друку.

У адпаведнасці з правіламі прыёму на 1934/1935 навучальны год інстытут рыхтаваў журналістаў на гэтак званым «асноўным сектары» з трохгадовым тэрмінам навучання. Апрача гэтага, ажыццяўляўся набор на шасцімесячныя курсы падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі кіруючых газетных работнікаў, раённых і палітаддзельскіх газет і рэдактараў шматтыражак буйнейшых прадпрыемстваў. Значная колькасць будучых журналістаў набывала веды на камсамольскім аддзяленні з 2-гадовым тэрмінам навучання. Паступіць на асноўны сектар было магчыма і пасля чатырохмесячных падрыхтоўчых курсаў: крытэрыі адбору на яго з'яўляліся для таго часу да-

ПРА АЎТАРА

ДАРАШЧОНАК Пётр Леанідавіч.

Нарадзіўся ў 1953 годзе ў в. Самсоны Сенненскага раёна Віцебскай вобласці. Скончыў факультэт журналістыкі БДУ (1979). Працаваў рэдактарам газеты «Советский медик» (Мінскі дзяржаўны медінстытут), намеснікам адказнага сакратара, в.а. загадчыка аддзела гарадской гаспадаркі «Вечернего Минска». З 1991 года – выкладчык кафедры гісторыі журналістыкі журфака БДУ. У 1996 годзе – дэкан факультэта журналістыкі БДУ, у 1997–1998 гадах працаваў кіраўніком прэс-службы Белдзяржуніверсітэта. З 1998 года – загадчык кафедры гісторыі журналістыкі факультэта журналістыкі БДУ.

Кандыдат філалагічных навук (1993), дацэнт (1997).

Аўтар больш як 60 навуковых работ.

Сфера навуковых інтарэсаў: праблемы беларускай дзяржаўнасці ў публіцыстыцы XIX–XX стагоддзяў.

Член Беларускага саюза журналістаў.

статкова высокімі – абавязковы двухгадовы партстаж (без замены стажам ЛКСМ), не менш як трохгадовы тэрмін працы на прамысловым прадпрыемстве, МТС, у саўгасе ці калгасе. З улікам спецыфікі будучай прафесіі, перад паступленнем трэба было мець вопыт партыйна-масавай і грамадскай работы і ўдзельнічаць у бальшавіцкім друку ў якасці рабкара, селькара, ваенкара або штатнага супрацоўніка газеты. Узрост тых, хто паступаў на вучобу, быў вызначаны ў межах ад 22 да 32 гадоў.

Абітурыент КІЖа павінен быў прадэманстраваць пры паступленні на трохгадовае аддзяленне пэўныя грамадска-палітычныя веды. Ад навучэнцаў асноўнага сектара патрабавалася «правільна арыентавацца ў бягучай палітыцы партыі і Комінтэрна, пастановах XVII з'езда ВКП(б) і XV з'езда КП(б)Б. Па гісторыі партыі, палітэканоміі і эканомпалітыцы яны павінны мець веды ў аб'ёме двухгадовай сярэдняй партшколы; па агульнаасветных дысцыплінах: мове, матэматыцы і г.д., у аб'ёме рабфака» [2].

Журналісты-практыкі, якіх цікавіла службовая кар'ера, мелі магчымасць скончыць пры КІЖы шасцімесячныя курсы падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі кіруючых газетных работнікаў. У параўнанні з асноўным сектарам, узровень патрабаванняў да будучых курсантаў па асобных пунктах быў яшчэ больш высокі: трохгадовы партыйны стаж, пяць гадоў працы на прадпрыемствах, МТС, у калгасах і саўгасах. Няштатным супрацоўнікам газет і часопісаў любога ўзроўню шлях на перападрыхтоўчыя курсы быў закрыты – слухач павінен быў адпрацаваць не менш за 6 месяцаў у раённых, палітаддзельскіх, фабрычна-заводскіх ці чыгуначных друкаваных газетах або на кіруючых партыйных пасадах.

Узрост слухачоў шасцімесячных курсаў таксама быў абмежаваны – ад 22 да 34 гадоў. Сюды таксама прымалі камсамольцаў ад 19 да 23 гадоў (члены і кандыдаты ў члены ВКП(б) з трохгадовым камсамольскім стажам). Персанальны адбор на курсы курыраваў ЦК ЛКСМБ.

Трэцяя асноўная навучальная структура КІЖа – двухгадовае камсамольскае аддзяленне, якое рыхтавала адказных работнікаў камсамольскіх старонак раённых газет, адказных сакратароў і загадчыкаў аддзелаў

мясцовай і цэнтральнай (камсамольскай) прэсы і іншых работнікаў палітаддзельскіх газет. На камсамольскае аддзяленне прымалі юнакоў ва ўзросце ад 19 да 23 гадоў – членаў і кандыдатаў у члены партыі, якія мелі трохгадовы камсамольскі стаж і столькі ж адпрацавалі на прамысловых прадпрыемствах ці ў калектывных сельскіх гаспадарках. У дадатак слухачы павінны былі мець вопыт камсамольскай і грамадскай работы, удзельнічаць у нізавым друку ў якасці рэдактараў, членаў рэдкалегій насценгазет, рабкараў, селькараў. Жадаючыя вучыцца на камсамольскім аддзяленні, якія не былі членамі і кандыдатамі ў члены партыі, але адпавядалі астатнім умовам, маглі трапіць

Брыгада студэнтаў КІЖа распрацоўвае тэму на лекцыі

у КІЖ толькі па накіраваннях ЦК ЛКСМБ. Ад прэтэндэнтаў паступіць на камсамольскае аддзяленне патрабавалася падрыхтоўка па гуманітарных і прыродазнаўчых дысцыплінах у аб'ёме рабфака.

Дастаткова высокая ўтрымлівалася планка і для тых, хто паступаў на падрыхтоўчыя курсы. Яны павінны былі правільна арыентавацца ў бягучай палітыцы партыі і Камінтэрна, а па гісторыі партыі, палітэканоміі і эканампалітыцы мець веды ў аб'ёме двухгадовай сярэдняй партшколы. Што ж датычыцца мовы, матэматыкі і іншых прадметаў, то слухачам хапала няскончанага курса рабфака або тэхнікума ці аб'ёму ведаў за звычайную сямігодку.

Пасля падачы заяў і дакументаў у мандатную камісію КІЖа (анкета, аўтабіяграфія, характарыстыка, медыцынская даведка,

камандзіроўка партыйнага камітэта ці палітаддзела) усе дапушчаныя праходзілі іспыты, падчас якіх інстытут дапамагаў ім кансультацыямі, забяспечваў падручнікамі і іншым. Вучыцца пачыналі толькі найбольш падрыхтаваныя абітурыенты.

Статус студэнтаў асноўнага сектара, шасцімесячных курсаў, камсамольскага аддзялення і падрыхтоўчых курсаў адпавядаў узроўню вышэйшай партыйнай навучальнай установы, якой з'яўляўся КІЖ. У Беларускам дзяржаўным універсітэце, іншых ВНУ рэспублікі ў 20–30-я гады XX стагоддзя інтэрнатам (месцаў у ім звычайна ўсім не хапала) і стыпендыяй забяспечваліся толькі рабфакаўцы, астатняе студэнцтва атрымлівала стыпендыю ў залежнасці ад паспяховасці. КІЖ забяспечваў студэнтаў усіх аддзяленняў стыпендыяй у памеры 250 рублёў, інтэрнатам, які размяшчаўся на вуліцы Беларускай, харчаваннем, падручнікамі і пісьмовымі прыладамі. Выключэннем былі, хіба, студэнты, якія мелі сем'і: гэтаму кантынгенту інстытут асобных кватэр не прадастаўляў.

Арганізацыі ў рэгіёнах аплачвалі паступаючым у КІЖ дарожныя выдаткі ў абодва канцы, рыхтавацца да экзаменаў абітурыентам можна было падчас паўтарамесячнага адпачынку з захаваннем зарплаты. Пры гэтым «суіскальнік звання студэнта» не пазбаўляўся права і на чарговы адпачынак. За сям'ёй камандзіраванага захоўваліся кватэра, «размеркавальнік і нормы забеспячэння», якімі яна карысталася раней.

Для планавага набору навучэнцаў ЦК КП(б)Б вызначаў кантрольныя лічбы, ці «развёрстку» для партыйных і камсамольскіх арганізацый рэспублікі. У прыватнасці, на 1934/1935 навучальны год месцы студэнтаў у асноўным сектары аспрэчвалі 66 чалавек, на падрыхтоўчых курсах – 74, на шасцімесячных курсах – 40, на камсамольскім аддзяленні – 51. Пры гэтым з Мінска, палітупраўлення Беларускай ваеннай акругі і палітсектара Наркамата земляробства

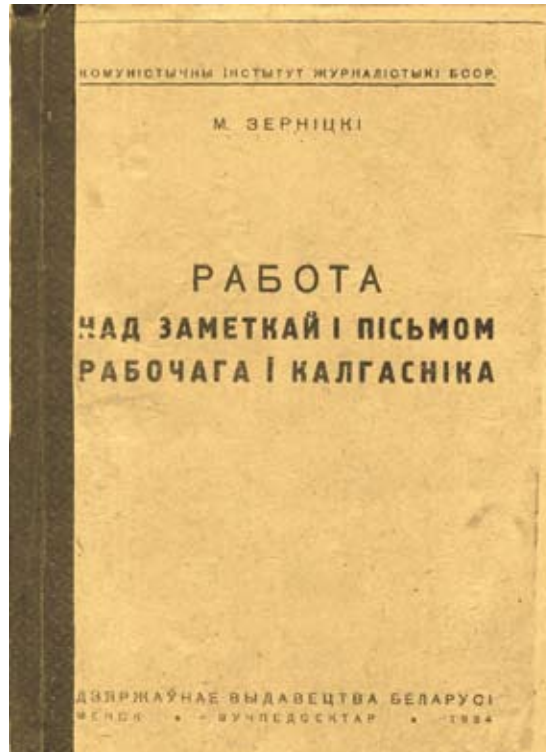
БССР для вучобы на асноўным сектары КІЖа накіроўвалася 22 абітурыенты, на падрыхтоўчых курсах – 27, на шасцімесячных курсах – 8, на камсамольскім аддзяленні – 20. Арганізацыі буйнейшых гарадоў – Гомеля, Віцебска і Магілёва – разам павінны былі

паслаць на ўсе формы навучання 83 чалавекі. Сярод іншых уключаных у «развёрстку» гарадоў – Бабруйск, Орша, Барысаў, Полацк, Мазыр, Рэчыца, Жлобін – разнарадка на ўсе формы навучання складала ад 6 да 12 чалавек. На астатнія раёны БССР выдзялялася ўсяго 5 заявак.

Пры КІЖы працавала вярчэнная школа журналістаў камсамольска-маладзёжных газет, з 1934 года – сектар завочнага навучання. 27 лютага 1935 года «Звязда» ў звестцы паведамляла пра сустрэчу дэлегатаў III Усебеларускага з'езда рабселькараў з выкладчыкамі і слухачамі КІЖа БССР імя С.М. Кірава. Сярод тых, хто рыхтаваў дыпламаваных спецыялістаў для друку і радыё, узгадвалася і прозвішча М.С. Зярніцкага,

у 1932–1937 гадах намесніка дырэктара КІЖа і загадчыка кафедры друку, які знаёміў гомельскую, віцебскую, бабруйскую дэлегацыю рабселькараў з выставамі кабінета друку – творчай лабараторыі, у якой студэнты папаўнялі свае веды па гісторыі бальшавіцкіх выданняў. Інстытут хутка рос, у 1935 годзе на ўсіх формах навучання атрымлівалі адукацыю ўжо 185 студэнтаў.

Маладая журналісцкая навучальная ўстанова адчувала востры дэфіцыт падручнікаў і дапаможнікаў па спецыяльнасці. Усесаюзны камуністычны інстытут журналістыкі, праца якога стала своеасаблівым эталонам для іншых навучальных устаноў (у 30-я гады аналагічныя ВНУ былі створаны ў Ленінградзе, Харкаве, Алма-Аце, Свярдлоўску, Куйбышаве), выдаў для студэнтаў-журналістаў падручнік В.А. Нодэля «Редактирование и работа большевистской печати», навучальны дапаможнік «Печать в социалистическом строитель-

Першы падручнік па журналістыцы ў даваеннай Беларусі

Кіжаўцы на дэманстрацыі, прысвечанай XXIII Міжнароднаму юнацкаму дню

стве» і інш. У 1934 годзе ў КІЖы быў выпушчаны першы ў рэспубліцы падручнік па журналістыцы – «Работа над заметкай і пільмом рабочага і калгасніка» тыражом 3000 экзэмпляраў і аб'ёмам каля трох друкаваных аркушаў. Яго аўтар М.С. Зярніцкі ў верасні 1930 года быў залічаны на другі курс Усесаюзнага камуністычнага інстытута журналістыкі імя «Правды» ў Маскве. У 1932 годзе ён скончыў ВНУ датэрмінова і быў накіраваны на працу загадчыкам газетнага аддзялення Камуністычнага інстытута ў Мінску. М.С. Зярніцкі ўзначальваў кафедру журналістыкі, дзе працавалі выкладчыкі Шыфрын, Крэснікаў і іншыя, якія былі і інструктарамі па практыцы. У інстытуце былі адкрыты кафедра моў, кафедра літаратуры (загадчык Краснеўскі), кафедра гісторыі. Вучэбнай часткай загадваў Б. Шпітальнік, які ў другой палове 1930-х гадоў адначасова быў і намеснікам рэктара КІЖа І. Макарава.

У вучэбным плане большую частку займалі агульнапалітычныя навукі, таксама прадугледжвалася вывучэнне прадметаў моўнага цыкла і прафесійных дысцыплін. На спецыяльныя дысцыпліны адводзілася не менш як 40 % вучэбнага часу. Студэнт інстытута за тры гады вучобы здаваў экзамены па беларускай і рускай мовах, геаграфіі, усеагульнай гісторыі, гісторыі народаў СССР і гісторыі ВКП(б), нямецкай мове, палітэканоміі, дыялектычнаму і гістарычнаму матэрыялізму, ленінізму, гісторыі рускай і беларускай літаратур, ваенных дысцыплін. Студэнты ўдасканальвалі журналісцкае майстэрства пры вывучэнні тэарэтычнага курса «Работа над газетным матэрыялам», асобная адзнака выстаўлялася за праходжанне вытворчай практыкі.

ПАД ПРЫЦЭЛАМ КРЫТЫКІ...

За 9 гадоў існавання інстытута ў ім змянілася нямала выкладчыкаў. Праз тры дзесяцігоддзі, узгадваючы гады працы ў КІЖы, М.С. Зярніцкі пісаў: «Выхаванцы КІЖа цёпла ўспамінаюць выкладчыкаў Б. Шпітальніка, І. Немеца, М. Драгілева, В. Барысенку, Ф. Краўчука, І. Зянько, Б. Зельцара і іншых» [1, с. 107]. Матэрыял аб супрацоўніках і выпускніках КІЖа быў надрукаваны ў канцы хрушчоўскай «адлігі», калі ўсё яшчэ выкрасленымі з гісторыі інстытута заставаліся так званыя «ворагі народа», якіх масава звальнялі з працы і рэпрэсавалі. За парадным фасадом будынка інстытута па вул. Чырвонаармейскай, 8 у другой палове 1930-х гадоў таксама вышуквалі «фашысцкіх дыверсантаў і шпіёнаў, трыжды прэзэрных трацкістаў, бухарынцаў і іншых ворагаў сацыялістычнай радзімы» [3]. Па даносах калег або студэнтаў бязлітасна ламаліся лёсы выкладчыкаў і супрацоўнікаў інстытута. Прычынай для абвінавачвання маглі стаць нейкія цёмныя факты з біяграфіі, палітычныя «памылкі», дапушчаныя на занятках, за якім наставала звальненне з працы, а выключыць з партыі маглі нават «за абарону ворага народу». Так здарылася з выкладчыцай Пукшанскай, калі яна заступілася за свайго калегу на партыйным сходзе.

Разгорнутую карціну жыцця КІЖа, у тым ліку і драматычныя эпізоды ідэалагічнай барацьбы за чысціню партыйных і камсамольскіх радоў, фіксавала і інстытуцкая шматтыражная газета «Кіравец». Друкаваны орган бюро парткалектыву, прафкама і рэктарата КІЖ БССР «Кіжавец» убачыў свет 16 кастрычніка 1933 года і выходзіў да 24 лістапада 1934 года. З 18 снежня

1934 па 1 мая 1941 газета выходзіла пад назвай «Кіравец» на чатырох, зрэдку на дзвюх старонках фармату А-3. Усяго выйшла больш за 180 нумароў выдання (у 1937, 1941 гадах на беларускай і рускай мовах). Рэдактары газеты даволі часта мяняліся. Так, напрыклад, нумары ў 1937 годзе падпісвалі часова выконваючы абавязкі рэдактара І.І. Новікаў, адказныя рэдактары Б.Л. Зеліксон, Б.Э. Абрамзон, М. Цвірко, у 1938 годзе – А.І. Міравой, Б. Гарэлік. Тыраж выдання складаў 300–500 экзэмпляраў, на газету праводзілася падпіска. З 1 верасня 1934 года па 5 лістапада 1935 года ў інстытуце выходзіла штотомесечная «Літаратурная газета» на беларускай, рускай і яўрэйскай (ідыш) мовах. Усяго выпушчана 10 нумароў.

У артыкуле ў «Кіраўцы» пад назвай «Павышаць і павышаць рэвалюцыйную пільнасць» супрацоўнік інстытута Ананіч крытыкаваў недавальняючую працу былога сакратара парткама М. Бурдыкі, які «марынаваў сігналы» ад камуністаў і камсамольцаў, падрываў унутрыпартыйную работу прывічнай арганізацыі і наогул быў цесна звязаны са сваім братам – ворагам народа І. Бурдыкам. Дасталося ад аўтара і выкладчыку І. Немецу, які характарызаваўся як былы бундавец, дэзерцір з Чырвонай арміі, сурэдактар забароненай трацкісцкай кнігі і г.д. [4]. Абодвух супрацоўнікаў выключылі з КП(б)Б, але праз некалькі месяцаў выкладчык І. Немец быў адноўлены ў партыйных радах, бо абвінавачанні ў адносінах да яго не пацвердзіліся. Гэта, відаць, адзін з выключных выпадкаў, калі данос не «спрацаваў»: звычайна чалавек становіўся безабароннай ахвярай сталінскай рэпрэсіўнай машыны.

Аб такіх фактах газеты «Кіравец» паведамляла іншы раз без прозвішчаў, называліся толькі дысцыпліны, якія чыталіся лектарамі. Рэктар КІЖа І. Макараў у адным з нумароў «Кіраўца» за 1937 год адзначаў, што «сярод выкладчыкаў, у якіх прыйшлося вучыцца выпускнікам, аказалася нямала ворагаў. У выкладанні гісторыі ВКП(б), гісторыі народаў СССР, гісторыі рускай і ў асаблівасці беларускай літаратуры было дапушчана шкодніцтва» [5]. Выкладчыкі звальняліся за недахоп рэвалюцыйнай пільнасці, за палітычную бесклапотнасць на занятках, іх надзялялі характэрнымі палітычнымі ярлыкамі («заядлыя ворагі

народа» і інш.). У публікацыі «Хутчэй і поўнасю ліквідаваць вынікі шкодніцтва» паведамлялася аб катастрофічнай сітуацыі на кафедры літаратуры. Яе загадчык Краснеўскі «дапусціў поўную засмечанасць яе. Большасць выкладчыкаў літаратуры, якія чыталі ў інстытуце, выкрыты як ворагі народа» [6].

Рэдкія нумары тагачасных рэспубліканскіх газет абыходзіліся без вострых крытычных публікацый аб недавальняючай працы прадпрыемстваў, навучальных устаноў, выдавецтваў, калгасаў, саўгасаў і інш. У нумары «Советской Белоруссии» ад 3 кастрычніка 1937 года газетчыкі адгукнуліся і на трывожныя «сігналы» з КІЖа аб недахопах у працы кіраўнікоў і супрацоўнікаў гэтай навучальнай установы. У артыкуле Г. Камарэвіча «Кто руководит Коммунистическим институтом журналистики БССР?» гаворка вялася аб палітычных памылках тагачаснага рэктара КІЖа І. Макарава, які не толькі абараняў «контррэвалюцыйны трацкізм», але і выступіў з шавіністычнымі нападкамі на беларускую літаратуру. Загадчык вучэбнай часткі інстытута Б. Шпітальнік абвінавачваўся ў недахопе палітычнай пільнасці пры залічэнні на працу выкладчыкаў Антановіча, Буракова, Клімава, Грушанкова і іншых: «У спісе выкладчыкаў, якія працавалі тут за апошнія гады, цяжка налічыць паўдзясятка сумленных людзей – да таго быў напоўнены ворагамі Камуністычны інстытут журналістыкі.

Дыплом выпускніка трохгадовага аддзялення КІЖа П.П. Свірыда

Газета «Кіравец»

Інфармацыйнае паведамленне

Прэзідыум ЦВК БССР на пасяджэнні, якое адбылося 8 верасня 1937 года, зацвердзіў старшыней СНК БССР тав. Кавалёва Афанасія Фёдаравіча. На гэтым-жа пасяджэнні намеснікам старшыні СНК БССР зацверджан тав. Ананьёў Анатолій Андрэевіч.

Прэзідыум ЦВК БССР вызваліў Валковіча Д. І. ад абавязкаў старшыні СНК БССР.

І ўсе гэтыя людзі прайшлі праз рукі т. Шпітальніка» [7]. Пад прыцэл крытыкі патрапіў і супрацоўнік інстытута Ананіч, які сам літаральна за паўтара месяца да выхаду гэтай публікацыі «выкрываў» грахі сваіх жа калег (М. Бурдыкі і І. Немеца) у газеце «Кіравец». У выніку ідэалагічных чыстак з верасня 1937 года па студзень 1938 года былі вызвалены ад працы 8 супрацоўнікаў, якія чыталі гісторыю ВКП(б), дыямат і гістмат, гісторыю народаў СССР і іншыя дысцыпліны. Масавыя звальненні выкладчыкаў негатыўна адбіваліся на якасці заняткаў па многіх прадметах.

Чым для выкладчыкаў КІЖа заканчвалася «рэвалюцыйная пільнасць» іх калег і студэнтаў, можна меркаваць па выпадку з М.С. Белавусавым, які вёў на падрыхтоўчым курсе заняткі па беларускай мове. Студэнт А. Рудой у якасці хатняга задання прачытаў радкі з твора «агалцелага ворага народа». Студэнты А. Дзеружынскі і А. Пысін у заметцы «Варожая вылазка», змешчанай у «Кіраўцы», паведамлілі, што выкладчык Белавусаў не палічыў патрэбным даць адпор Рудому. Да інфармацыі была падварстана прыпіска «Ад рэдакцыі» з заклікам да пільнасці: «Выклікаюць падазронасць і паводзіны выкладчыка беларускай мовы Белавусава, які не даў ніякага адпору гэтай варожай вылазцы. Мы лічым, што партыйны і камсамольскі камітэты абавязаны ўмяшацца ў гэту справу і зрабіць з усяго гэтага неабходныя палітычныя вывады» [8]. Працяг гісторыі з прамашкай выкладчыка адшукаўся ў спісе неабгрунтавана рэпрэсаваных «Вы жертвою пали...», змешчаным у 1993 годзе ў газеце «Вечерний Минск»: «Белавусаў Мікалай Сямёнавіч (в. Парфёнава Дубровенскага раёна), выкладчык Інстытута журналістыкі. Асуджаны 2 ліпеня 1937 года Ваеннай калегіяй Вярхоўнага суда СССР як удзельнік

контррэвалюцыйнай нацыянал-фашысцкай арганізацыі да 15 гадоў турэмнага зняволення. Памёр 16 ліпеня 1942 года ў Марыінску. Рэабілітаваны 24 снежня 1958 г.» [9].

ВЫХАВАНЦЫ КІЖА

Падшыўка газеты «Кіравец» за 1937–1938 гады не толькі дае магчымасць назваць прозвішчы выкладчыкаў КІЖа і яго кіраўнікоў (хоць гэтыя звесткі няпоўныя), але і больш даведацца пра студэнтаў гэтай навучальнай установы, іх журналісцкую і літаратурную творчасць, побыт, захапленні і г.д. Шматтыражка з'яўлялася летапісам студэнцкіх спраў і, безумоўна, той творчай майстэрняй, дзе навучэнцы КІЖа асвойвалі азы журналісцкай прафесіі. Першакурснікі, залічаныя на вучобу ў 1934/1935 навучальным годзе, праз тры гады атрымалі дыпламы журналістаў і рыхтаваліся распачаць працу ў рэдакцыях. У нумары «Кіраўца» ад 23 ліпеня 1937 года былі змешчаны фотаздымкі сямнаццаці навучэнцаў інстытута, якія толькі што закончылі «асноўны сектар». Гэта Н.К. Шулейка, М.М. Ваганова, А.Л. Манусевіч, Т.К. Дзіамінскі, А.П. Дзенісевич, І.В. Грышкоў, В.С. Бурдзейка, Е.А. Эрэнбург, З.І. Шліонскі, Г.А. Пестуновіч, У.С. Кальмага, А.А. Юшкевіч, І.Ф. Зарэмба, М.Н. Крупнік, І.І. Новікаў, І.С. Нахамановіч, Б. Кацман.

Развітваючыся з КІЖам, выпускнікі не толькі выказвалі ўдзячнасць, але і крытыкавалі хібы вучэбнага працэсу. У нататцы «Заўвагі выпускніка» малады спецыяліст (ён друкаваўся пад псеўданімам) выказаў шэраг заўваг аб рабоце кафедры друку, якія сведчылі аб высокай зацікаўленасці будучых журналістаў у атрыманні практычных навыкаў па гэтай асноўнай дысцыпліне. Размова ішла не толькі аб нездавальняючых метадах падвядзення вынікаў газет-

най практыкі, але і пра хібы ў лекцыях выкладчыкаў, запрошаных кафедрай з рэдакцый буйных выданняў. Аўтар выказваў пэўную расчараванасць нізкім узроўнем падрыхтоўкі выпускнікоў, якія за тры гады не навучыліся як мае быць афармляць макеты газет. І гэта прытым, што большасць кіжайцаў атрымлівалі накіраванні на пасады рэдактараў раённых газет [10]. Відаць, недахопы ў працы паўплывалі на кадраве рашэнне ў дачыненні да загадчыка кафедры друку М.С. Зярніцкага, які ў 1937 годзе вымушаны быў пакінуць інстытут. Да 1939 года ён працаваў рэдактарам раённай газеты «Ленінскі прызыў» у Оршы, а з мая 1939-га атрымаў новае прызначэнне – на пасаду намесніка аддзела прапаганды рэспубліканскай газеты «Звязда». Да снежня 1939 года ён узначальваў рэдакцыю мясцовай газеты «За новае жыццё» ў Глыбокім, але неўзабаве быў зацверджаны Бюро ЦК КП(б)Б дырэктарам КІЖ БССР, дзе і працаваў да пачатку вайны.

У 1937 годзе на асноўнае аддзяленне КІЖа прыняты 53 студэнты, з якіх 41 меў закончаную сярэдняю адукацыю. На падрыхтоўчае аддзяленне было залічана 58 навучэнцаў, з іх атэстаты за сярэдняю школу мелі 16 чалавек. 24 студэнты з набору 1937/1938 навучальнага года да паступлення працавалі ў штаце раённых і гарадскіх газет, яшчэ 57 былі рабселькарамі мясцовых выданняў [11]. Раённыя газеты, якія яшчэ ў першай палове 1930-х гадоў аб'ядналі вакол сябе шматтысячную армію рабочых і сялянскіх карэспандэнтаў, накіроўвалі на вучобу ў КІЖ сваіх лепшых штатных і няштатных супрацоўнікаў. Студэнтамі КІЖа сталі селькары шкоўскай раёнкі «Прамень камунізма» І. Юханаў і В. Батурын, селькар крычаўскай райгазеты «Соцыялістычны шлях» М. Нікалайчанка і многія іншыя. У «Кіраўцы», акрамя матэрыялаў на вучэбныя і выхаваўчыя тэмы, было нямала публікацый са справаздачамі аб выніках практыкі ў рэспубліканскіх і мясцовых выданнях, аглядаў друку. Студэнты спрабавалі свае сілы ў розных жанрах – пісалі заметкі, замалёўкі, рэцэнзіі, справаздачы, нарысы, артыкулы, фельетоны і інш.

У адной з публікацый былы вясковы настаўнік, а з верасня 1937 года першакурснік КІЖа П. Рунец адзначаў, што мову «Кіраўца» нельга лічыць узорам вобразнасці з-за

недахопу цікавых загалоўкаў, мастацкіх параўнанняў, амаль поўнай адсутнасці вершаў, нарысаў і фальклорных твораў [12]. Дарэчы, менавіта ён істотна ўзбагаціў жанравую палітру інстытуцкай шматтыражкі, яго матэрыялы друкаваліся пад рубрыкамі «маленькі фельетон» («Кіжайскі Угрум-Бурчэў»), «малюнак з натуры» («Дзедава навука»), апрача гэтага, ён змяшчаў у газеце апавяданні («Нечаканая сустрэча» і інш.). У пачатку 1938 года на старонках «Кіраўца» друкаваліся вершы А. Рудогі, вершаваная народная казка «Тры сыны» А. Гейнэ, а ў нумары ад 16 снежня гэтага ж года з'явілася

Былы дырэктар КІЖа ў 1940–1941 гадах М.С. Зярніцкі са студэнтамі журфака БДУ. 1969 год

нават цэлая літаратурная старонка з вершамі А. Дразда, А. Рудогі, А. Гейнэ, Г. Канавалава і апавяданнем В. Ганіна.

Стварэнне ў 1938 годзе абласных газет у Віцебску, Гомелі і Магілёве і ўзнікненне восенню 1939-га шматлікіх новых выданняў на тэрыторыі былой Заходняй Беларусі паставіла перад КІЖам задачу па забеспячэнні кваліфікаванымі кадрамі мясцовага друку. Патрэба сродкаў масавай інфармацыі ў супрацоўніках заставалася вельмі вострай. Перад вайной у Беларусі налічвалася 10 абласных цэнтраў, больш за 200 раёнаў, дзясяткі буйных прадпрыемстваў, якія чакалі выпускнікоў КІЖа для наладжвання работы перыядычных выданняў. У 1940 годзе КІЖ быў рэарганізаваны ў Беларуска інстытут журналістыкі з чатырохгадовым тэрмінам навучання. Восенню 1940-га ў інстытуце была адноўлена вучэбная друкарня і кабінет друку, меўся і свой інтэрнат на 150 месцаў. На 1 чэрвеня 1941 года ў інстытуце вучыліся 72 студэнты: на першым курсе – 34, на

другім – 15, на трэцім – 23. З іх членамі і кандыдатамі ў члены партыі былі 10 чалавек, камсамольцамі – 62. Да 1941 года КІЖ быў забяспечаны кваліфікаванымі выкладчыкамі. У Беларусі планавалася наладзіць выпуск яшчэ 54 раённых газет, таму ў 1941/1942 навучальным годзе на першы курс КІЖа планавалася набраць 125 чалавек, каб давесці агульную колькасць студэнтаў да 200.

За гады сваёй працы КІЖ зрабіў 6 выпускаў, на 14 красавіка 1941 года журналісцкія дыпламы атрымалі 224 чалавекі. Многія выпускнікі сталі вядомымі ў рэспубліцы журналістамі, пісьменнікамі, кіраўнікамі рэдакцый газет. Некалькі прозвішчаў выпускнікоў названы ў дакладной запісцы на імя начальніка ўпраўлення прапаганды і агітацыі ЦК ВКП(б) тав. Аляксандрава Г.Ф. ад 17 чэрвеня 1941 года: тав. Астапенка – рэдактар рэспубліканскай газеты «Звязда»; тав. Фешчанка – адказны рэдактар рэспубліканскай газеты «Советская Белоруссия»; тав. Фясько – адказны рэдактар рэспубліканскай камсамольскай газеты «Сталинская молодежь»; тав. Барашкаў – адказны рэдактар рэспубліканскай камсамольскай газеты «Чырвоная змена»; тав. Бярозкін – адказны рэдактар рэспубліканскай піянерскай газеты «Піонер Беларусі», тав. Савіцкая – член рэдкалегіі рэспубліканскай газеты «Sztandar Wolności» («Сцяг свабоды», выходзіла на польскай мове) [13]. Чацвёрта былых выпускнікоў КІЖа працавалі адказнымі рэдактарамі абласных выданняў, многія сталі загадчыкамі аддзелаў рэспубліканскіх і абласных газет.

Матэрыялы друку, дакументальныя аповесці, спецыяльныя навуковыя даследаванні, у якіх ёсць звесткі аб дзейнасці выкладчыкаў і выхаванцаў інстытута ў варажым тыле і на франтах Вялікай Айчыннай вайны, дадаюць да гэтага спісу прозвішчы студэнтаў-старшакурснікаў, Герояў Савецкага Саюза У. Амельянюка і А. Філімонава, а таксама Г. Будая, М. Рынкевіча, А. Давыдавай-Карпусенка, Н. Кацяшавай, І. Матыля, выпускнікоў КІЖа Х. Александровіча, Р. Старавойценкі. Выпускніца 1937 года Я. Савіцкая з узнікненнем у Мінску падполля ўзначальвала групу патрыётаў у Сцяпанцы, а потым удзельнічала ў выпуску падпольнай «Звязды» [14]. У гады вайны загінулі былы супрацоўнік інстытута Б. Шпітальнік, выкладчык І. Немец, выпускнік М. Барашкаў,

былы кіжавец У. Амельянюк. Імёны многіх супрацоўнікаў і выхаванцаў КІЖа назаўсёды ўпісаны ў гераічны летапіс змагання беларускага народа з фашызмам.

У пачатку 40-х гадоў XX стагоддзя аддзел прапаганды і агітацыі ЦК КПБ(б) станоўча ацэньваў перспектывы КІЖа ў справе падрыхтоўкі журналісцкіх кадраў для сістэмы перыядычных выданняў Беларусі. З пераводам навучальнай установы на 4-гадовы тэрмін навучання прадугледжвалася далейшае яго функцыянаванне ў складзе Усесаюзнага камітэта па справах вышэйшай школы. Але гэтыя планы не ажыццявіліся, бо пачалася вайна.

КІЖ адыграў сваю важную ролю ў падрыхтоўцы прафесійных журналістаў у час, калі ішоў актыўны працэс станаўлення нацыянальнай сістэмы друку, выдавецкай справы і беларускага радыё. Створаная ў пачатку 30-х гадоў XX стагоддзя нацыянальная журналісцкая школа заклала тэарэтычны і практычны падмурак запатрабаванай часам і грамадскім развіццём творчай прафесіі, а напрацаваны ў ёй каштоўны вопыт знайшоў прымяненне ў пасляваенны час, калі ў сістэме класічнай універсітэцкай адукацыі распачалася дзейнасць пераемніка лепшых традыцый КІЖа – факультэта журналістыкі, сённяшняга Інстытута журналістыкі БДУ. ─

ЛІТАРАТУРА

1. Зярніцкі, М. Кіжаўцы / М. Зярніцкі // Маладосць. – 1964. – № 2. – С. 106–112.
2. Правілы прыёму ў Комуністычны Інстытут журналістыкі БССР на 1934-35 год // Звязда. – 1934. – 29 сакав.
3. Выпускнікам-кіраўцам, новаму атраду бальшавікоў-журналістаў бальшавіцкае прывітанне! // Кіравец. – 1937. – 23 ліп.
4. Ананіч. Павышаць і павышаць рэвалюцыйную пільнасць / Ананіч // Кіравец. – 1937. – 23 ліп.
5. Макараў, І. Выпуск 1937 года / І. Макараў // Кіравец. – 1937. – 23 ліп.
6. Васілеўскі, А., Розенберг, Я. Хутэй і поўнасю ліквідаваць вынікі шкодніцтва / А. Васілеўскі, Я. Розенберг // Кіравец. – 1937. – 10 верас.
7. Комаревич, Г. Кто руководит Коммунистическим институтом журналистики БССР? / Г. Комаревич // Советская Белоруссия. – 1937. – 3 окт.
8. Варожая вылазка // Кіравец. – 1937. – 29 верас.
9. Вы жертвою пали... // Вечерний Минск. – 1993. – 23 июля.
10. Студэнт-выпускнік. Заўвагі выпускніка // Кіравец. – 1937. – 23 ліп.
11. Па інстытуту // Кіравец. – 1937. – 10 верас.
12. Рунец, П. За вобразную мову / П. Рунец // Кіравец. – 1937. – 22 кастр.
13. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. – Ф. 4. – Воп. 27. – Спр. 197. – Арк. 401–403.
14. Мяснікоў, А. Слова клікала на барацьбу / А. Мяснікоў // Звязда. – 2002. – 21 мая.